

**Meren vetovoima,
monimutkaiset
tutkimusasetelmat
ja ihmiskeskeinen
suhteisuus**

Elspeth Probyn: Eating the
Ocean. Durham & London:
Duke University Press, 2016.
192 s.
ISBN 978-0-8223-6235-7

Elspeth Probyn on sukupuolen
ja kulttuurintutkimuksen pro-

fessori Sydneyn yliopistossa. Hän on käsitellyt aiemmissa kirjoissaan muun muassa ruumiillisuutta, syömistä ja tunteita. *Eating the Ocean* -kirjan lähtökohtana on meri ekologisenä, kulttuurisena ja tunteita herättävänä kysymyksenä sekä kysymys merenelävien syömisestä ”paremmin”. Nämä kysymykset ovat viime aikoina nousseet yhteiskunnallisesti ja globaalisti – myös sosiologian kannalta – tärkeiksi paitsi ilmastonmuutoksen ja meren liikakalastukseen perustuvan kalakantojen vähenemisen, myös lisääntyneen eettisen ja maapallon kantokyvystä huolehtivan ruokapoliittisen keskustelun myötä.

Monipuolisesti merta käsittelevässä kirjassaan Probyn nostaa näitä aihepiirejä esille konkreettisten, globaalia ruoantuotantoa ja kalastusta sekä vesiviljelyä koskevien esimerkkien avulla. Probyn keskustelee esimerkiksi osterinviljelystä ja tonnikalan syömisestä (epä)eettisyydestä, analysoi luokkaa ja makua suhteessa kysymyksiin ekologisuudesta ja kalastuksesta, pohtii sukupuolen ja queer-teorian antia meren ja merenelävien tutkimukselle sekä tarkastelee pikkukalojen, kuten sardellien, merkitystä pyrittäessä ekologisempaan sekä globaalit varallisuuserot ja ruokaturvan paremmin

huomioivaan ruoantuotantoon.

Probyn yhdistelee feminististä ja teknotieteen tutkimusta sekä materiaalisena feminisminä tai posthumanismina tunnettua keskustelua ontologiasta, suhteisuudesta ja ihmiskeskeisyyden kriitikoista. Kirjan argumentin keskiössä ovat Annemarie Molin tutkimusryhmän idea suhteisista materiaalisuuksista (esim. s. 11; 104) sekä Donna Harawayn esimerkiksi *When Species Meet* -kirjasta tunnettu suhteisuuteen perustuva ymmärrys etiikasta (esim. s. 110–111). Tästä näkökulmasta mikään tai kukaan ei ole ontologisesti erillinen. Tutkimusmetodologisesti tästä seuraa ruumiillinen uppoutuminen erilaisten suhteisuuksien verkostoihin, joissa mietitään etiikkaa, kestävyyttä ja ruokapolitiikan lähtökohtia, huomioiden samanaikaisesti mahdollisimman monet asiaan kietoutuvat toimijat.

Tämä *monimutkaisuuden huomioinnin* haaste, jonka Probyn erityisesti nostaa esille, koskee muidenkin sosiologisten aihepiirien tutkimusta ja voi näin inspiroida tieteentekoa paljon kalastuksen ja meren tutkimusta laajemmin. Meren osalta tämä lähtökohta tarkoittaa, että kattavan ruokapolitiikkaa koskevan käsityksen muodostamiseksi olisi huomioitava esimerkiksi ekologisuus, väes-

tönkasvun merkitys ruoantuotannon kannalta, proteiinin saatavuuden tärkeys, kestävien viljelymenetelmien kehitys maalla tai merellä, kalastuksen sääntelyn tavat, kulttuuriset mereen ja kaloihin liittyvät käsitteet ja tarinat sekä aiheen parissa toimivat työntekijät, tässä tapauksessa kalastajat ja näiden sosiaaliset ja sukupuolittuneet suhteet. Probynin mukaan mikään ratkaisu, joka huomioi vain jonkin siivun näistä monimutkaisista verkostoista tai tarkastelee asiaa vain tietyn ryhmän, tietyn poliittisen tai taloudellisen intressin näkökulmasta, ei pidemmän päälle ole tutkimuksellisesti pätevä tai eettisesti kestävä.

Probyn ottaa suhteisista materiaalisuuksista useita esimerkkejä, jotka ovat relevantteja sosiologisen tutkimuksen kannalta. Hän esimerkiksi kyseenalaistaa lähestymistavat, joissa sukupuolen analyysi jätetään huomiotta ilmastonmuutoksen tai ei-inhimillisten toisten tutkimuksessa. Sukupuoli ei tässä kirjassa näyntyä yksinkertaisesti ”naisten ja miesten” suhteena tai työnjakona, vaan monimutkaisena verkostona asioita, joihin kietoutuu muitakin kuin ihmistoimijoita. Probyn problematisoi myös ympäristö- ja ruokakeskusteluissa arvostettuja ja kierrätettyjä käsitteitä, kuten kestävyys ja paikallisuus. Hän argumentoi,

että meren huomioonottaminen vaatii näiden käsitteiden uudelleenpohtimista: kyseiset käsitteet perustuvat maalla tuotetusta (*land-based*) ruoasta käytyyn keskusteluun. Kiinnostavinta kirjassa on lähestymistapa, joka osoittaa, kuinka juuri mikään ei ole paikallista tai viatonta. Ulkomailta tuodusta osterista voi tulla eräänlainen paikallinen ja arvostettu ”kotieläin”, jonka (vesi)viljely saa yhteisön talouden kukoistamaan. Eurooppalaisille kuluttajille viedään kalat ja samalla tärkeä proteiininlähde Länsi-Afrikan maiden kuten Senegalin ja Gambian kalastusalueilta, ja levää syövät Pohjois-Amerikan Atlantin rannikon ekosysteemille tärkeät menhadenit kalastetaan Omega 3:a sisältävän kalaöljyn sekä tuotantoeläinten rehun valmistusta varten.

Yhteyksien ja suhteisuuksien osoittaminen tuo esille myös ristiriitoja terveyden edistämisen, ihmisten mielitekojen ja ekologisuuden välillä sekä haasteita kalastuksen sääntelyssä. Probyn esittelee tapauksen, jossa sääntely ja sen kiertäminen on johtanut kalastuselinkeinoon perustavanlaatuisen muutokseen. Australiassa 1980-luvulla säädetyt painon mukaiset kalastuskiintiöt saivat kalastajat kehittämään kalanviljelyn tekniikkaa: kalat pyydystetään nuorina (ja kevyinä) parin viikon aikana, ja loppuvuosi

käytetään niiden lihottamiseen ennen myyntiä (s. 92). Probyn problematisoi myös kalanviljelyn saamaa negatiivista ja välillä rasististakin julkisuuskuva, jossa ongelmana näyttävät aasialaiset vesiviljelijät, ja nostaa esille kiinalaisten tutkijoiden asiantuntijuuden ekologisen vesiviljelyn kehittämissä.

Probyn pitää parempana käsitettä ”*more-than-human*” verrattuna käsitteisiin ”*nonhuman*” tai ”*posthuman*” (s. 110), millä on nähdäkseni seurauksia sille, kuinka uusmaterialistisissa ja materiaalfeministisissä keskusteluissa esiintyvä ihmisistä sekä ei-inhimillisistä toimijoista ja materiaalisuuksista koostuva verkosto nähdään. Probyn puoltaa käsitettä *more-than-human*, koska näkee sen korostavan suhteisuutta, ontologista ja materiaalista yhteenkietoutuvuutta ihmisen ja ”niiden monien ulottuvuuksien” kesken, jotka ovat ”enemmän-kuin-ihminen” (s. 110). Käsitteen tarkoitus on korostaa nöyrää ja eettistä suhtautumista, joka huomioi nämä monet ulottuvuudet ja yhteenkietoutumiset.

Kuitenkin samalla kun käsite *more-than-human* korostaa yhteenkietoutumista ja kyseenalaistaa erillisyyttä ihmisen ja ei-inhimillisen välillä, Probyn käyttää sitä siten, että hänen tutkimuksensa keskiöstä katoaa ei-inhimillinen kokemuksellisuus:

Probynille herkkyyden enemmän-kuin-ihmiselle tarkoittaa viime kädessä ihmisten tunteita ja kokemuksia, tapaa, jolla ihmiset ihastelevat ja arvostavat merta, kyselevät, mistä kalat ovat kotoisin ja pohtivat, miten niistä voisi valmistaa ruokaa (s. 163). Merenelävät näyttävät tärkeinä proteiininlähteinä, toiminnan ja tunteiden kohteina sekä ruokana, samalla kun keskustelu esimerkiksi kalojen kyvystä tuntea kipua tai vaihtoehtoisista kasviproteiineista ja niiden merkityksestä ekologisen ruoantuotannon kannalta ohitetaan.

Tutkimuspoliittisesti onkin kiinnostavaa ja jopa paradoksaalista, että ontologisen, perustavanlaatuisen suhteisuuden korostaminen ja yksinkertaistavien lähtökohtien kritiikki voi samaan aikaan säilyttää ihmiskeskeiset lähtökohdat. Probyn ei ole tässä tilanteessa suinkaan yksin, sillä suuri osa yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ottaa lähtökohdakseen ihmiskeskeisyyden. Ihmiskeskeisyys näkyy esimerkiksi Probynin tekemässä vastakkainasettelussa yksinkertaistavien ja monimutkaisuuden huomioivien lähestymistapojen välillä. Probynille näyttää *yksinkertaistavana* ratkaisuna esimerkiksi politiikka, jossa jätetään kaikki kalat eettisistä syistä syömättä. Tämän ratkaisun ohittaminen yksinkertaistava-

na perustuu kuitenkin kalojen kokemuksellisuuteen liittyvän analyysin vähäiseen rooliin Probynin tutkimusasetelmassa. Tutkimusasetelmasta tulisi yksinkertaisen sijaan entistä *monimutkaisempi*, mikäli kalat ja muut merenelävät ajateltaisiin toimijoiksi, joiden kokemuksellinen ulottuvuus, kuten kipu tai lajin käyttäytymistarpeet, otettaisiin vahvemmin osaksi tutkittavia monimuotoisia verkostoja ja niiden analyysiin perustuvaa ruokapolitiikkaa.

Sosiologisen tutkimusasetelman rakentamisessa ei olekaan kyse monimutkaisuudesta tai yksinkertaisuudesta sinänsä, vaan ennen kaikkea tutkimuspoliittisista valinnoista koskien sitä, kuinka subjekteina tai toimijoina huomioitavien joukko on valittu. Kun tämän pitää mielessä lukiessaan Probynin argumenttia monimutkaisuuden huomioinnin tärkeydestä, kirjaa voi lämpimästi suositella monenlaiseen tarkoitukseen: inspiroimaan sosiologista ja muuta yhteiskuntatieteellistä sekä kulttuurintutkimuksellista tutkimusta ja opetusta, joka pyrkii tarkastelemaan ruokapolitiikan monimutkaisuutta, ekologisia kysymyksiä, eliöiden ontologista ja materiaalista yhteenkietoutumista sekä ylittämään tutkimuksen ihmiskeskeisyyttä.